Zbirka odločb sodne prakse

SODBA SODIŠČA (drugi senat)

z dne 14. februarja 2019*

„Predhodno odločanje – Člena 56 in 63 PDEU – Svoboda opravljanja storitev – Prosti pretok kapitala – Nacionalna zakonodaja, v skladu s katero se pogodbe z mednarodnim elementom, ki so bile sklenjene z nepooblaščenim upnikom, razglasijo za nične – Uredba (EU) št. 1215/2012 – Člen 17(1) – Kreditna pogodba, sklenjena s fizično osebo za zagotavljanje turističnih nastanitvenih storitev – Pojem ‚potrošnik' – Člen 24(1) – Izključna pristojnost v postopkih, katerih predmet so stvarne pravice na nepremičninah – Tožba za razglasitev ničnosti kreditne pogodbe in za izbris stvarnega zavarovanja iz zemljiške knjige"

V zadevi C-630/17,

katere predmet je predlog za sprejetje predhodne odločbe na podlagi člena 267 PDEU, ki ga je vložilo Općinski sud u Rijeci – Stalna služba u Rabu (občinsko sodišče na Reki – stalna izpostava na Rabu, Hrvaška) z odločbo z dne 6. novembra 2017, ki je na Sodišče prispela 9. novembra 2017, v postopku

Anica Milivojević

proti

Raiffeisenbank St. Stefan-Jagerberg-Wolfsberg eGen,

SODIŠČE (drugi senat),

v sestavi K. Lenaerts, predsednik Sodišča v funkciji predsednika drugega senata, A. Prechal, C. Toader (poročevalka), sodnici, A. Rosas in M. Ilešič, sodnika,

generalni pravobranilec: E. Tanchev,

sodni tajnik: M. Aleksejev, vodja oddelka,

na podlagi pisnega postopka in obravnave z dne 5. septembra 2018,

ob upoštevanju stališč, ki so jih predložili:

– za Raiffeisenbank St. Stefan-Jagerberg-Wolfsberg eGen D. Malnar, M. Mlinac, P. G. Baučić, P. Novak, M. Sabolek, E. Garankić in A. Đureta, odvjetnici, skupaj s T. Borićem, profesorjem,

– za hrvaško vlado T. Galli, agent,

– za Evropsko komisijo M. Heller, L. Malferrari in M. Mataija, agenti,

po predstavitvi sklepnih predlogov generalnega pravobranilca na obravnavi 14. novembra 2018

* Jezik postopka: hrvaščina.

izreka naslednjo

Sodbo

1 Predlog za sprejetje predhodne odločbe se nanaša na razlago členov 56 in 63 PDEU ter člena 4(1), člena 17, člena 24, točka 1, in člena 25 Uredbe (EU) št. 1215/2012 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 12. decembra 2012 o pristojnosti in priznavanju ter izvrševanju sodnih odločb v civilnih in gospodarskih zadevah (UL 2012, L 351, str. 1, in popravek v UL 2014, L 325, str. 30).

2 Ta predlog je bil vložen v okviru spora med Anico Milivojević s stalnim prebivališčem na Hrvaškem in Raiffeisenbank St. Stefan-Jagerberg-Wolfsberg eGen (v nadaljevanju: Raiffeisenbank), družbo avstrijskega prava, v zvezi s tožbo, ki jo je A. Milivojević vložila za razglasitev ničnosti pogodbe, ki jo je sklenila z družbo Raiffeisenbank, in notarske listine o ustanovitvi hipoteke za zavarovanje terjatve iz te pogodbe ter za izbris tega zavarovanja iz zemljiške knjige.

Pravni okvir

Pravo Unije

3 V uvodnih izjavah 6, 15 in 18 Uredbe št. 1215/2012 je navedeno:

„(6) Zaradi doseganja cilja prostega pretoka sodnih odločb v civilnih in gospodarskih zadevah je treba zagotoviti in je primerno, da pravila, ki urejajo pristojnost ter priznanje in izvršitev sodnih odločb, ureja zavezujoč in neposredno uporabljiv pravni akt Unije.

[…]

(15) Pravila o pristojnosti bi morala biti čim bolj predvidljiva in morajo temeljiti na načelu, da se pristojnost praviloma določa po stalnem prebivališču toženca. […]

[…]

(18) Šibkejša stranka bi morala biti v zvezi z zavarovalnimi ter potrošniškimi pogodbami in pogodbami o zaposlitvi zaščitena s pravili o pristojnosti, ki so za varstvo njenih pravic ugodnejša od splošnih pravil.“

4 Člen 4(1) te uredbe določa:

„Ob upoštevanju določb te uredbe so osebe s stalnim prebivališčem v državi članici ne glede na njihovo državljanstvo tožene pred sodišči te države članice.“

5 Člen 8, točka 4, navedene uredbe določa:

„Oseba s stalnim prebivališčem v državi članici je lahko tožena tudi:

[…]

4. v zadevah v zvezi s pogodbo, če se tožba lahko povezuje s tožbo zoper istega toženca v zvezi s stvarnimi pravicami na nepremičninah, pred sodiščem v državi članici, v kateri se nahaja nepremičnina.“

6 Člen 17(1) te uredbe določa:

„V zadevah v zvezi s pogodbami, ki jih sklene oseba – potrošnik – za namen, za katerega se šteje, da je izven njegove poklicne ali pridobitne dejavnosti, se pristojnost določi v skladu s tem oddelkom […].“

7 Člen 18(1) in (2) Uredbe št. 1215/2012 določa:

„1. Potrošnik lahko začne postopek zoper drugo pogodbeno stranko bodisi pred sodišči države članice, v kateri ima ta stranka stalno prebivališče, ne glede na stalno prebivališče druge stranke, bodisi pred sodišči v kraju, kjer ima potrošnik stalno prebivališče.

2. Druga pogodbena stranka lahko začne postopek zoper potrošnika samo pred sodišči države članice, v kateri ima potrošnik stalno prebivališče.“

8 Člen 19 te uredbe določa:

„Odstopanje od določb tega oddelka je mogoče samo po dogovoru:

1. ki je sklenjen po tem, ko je prišlo do spora, ali

2. ki omogoča potrošniku, da začne postopek pred sodišči, ki niso navedena v tem oddelku, ali

3. ki je sklenjen med potrošnikom in drugo pogodbeno stranko, ki imata oba v času sklenitve pogodbe stalno prebivališče ali običajno prebivališče v isti državi članici, in ki določa pristojnost sodišč te države članice, če ta dogovor ni v nasprotju s pravom zadevne države članice.“

9 Člen 24, točka 1, prvi odstavek, navedene uredbe določa:

„Ne glede na stalno prebivališče strank so izključno pristojna naslednja sodišča države članice:

1. v postopkih, predmet katerih so stvarne pravice na nepremičninah ali najem/zakup nepremičnin, sodišča držav članic, v katerih se nahaja nepremičnina“.

10 Člen 25(1) in (4) te uredbe določa:

„1. Če so se stranke, ne glede na njihovo stalno prebivališče, dogovorile, da mora biti za spore, ki so ali ki bodo mogoče nastali v zvezi z določenim pravnim razmerjem, pristojno določeno sodišče ali sodišča določene države članice, je pristojno to sodišče oz. so pristojna sodišča te države članice, razen če je po pravu navedene države članice materialna veljavnost dogovora nična. Ta pristojnost je izključna, razen če se stranke niso dogovorile drugače. […]

[…]

4. Dogovori ali določbe iz akta o ustanovitvi trusta, ki podeljujejo pristojnost, nimajo pravne veljave, če so v nasprotju s členi 15, 19 ali 23 ali če izključujejo pristojnost sodišč, ki imajo v skladu s členom 24 izključno pristojnost.“

11 Glede uporabe *ratione temporis* Uredbe št. 1215/2012 člen 66(1) te uredbe določa:

„Ta uredba se uporablja samo za sodne postopke, ki so bili začeti, za javne listine, ki so bile uradno sestavljene ali registrirane, in za sodne poravnave, ki so bile potrjene ali sklenjene na dan 10. januarja 2015 ali po tem.“

Hrvaško pravo

Obligacijski zakon

12 Člen 322 Zakona o obveznim odnosima (obligacijski zakon) v različici, ki se uporablja za zadevo v glavni stvari (*Narodne novine*, št. 78/2015) (v nadaljevanju: obligacijski zakon) določa:

„1. Pogodba, ki je v nasprotju z ustavo Republike Hrvaške, prisilnimi predpisi ali moralnimi načeli, je nična, razen če namen kršenega pravila ne odkazuje na kakšno drugo pravno posledico ali če zakon v posameznem primeru ne določa kaj drugega.

2. Če je sklenitev neke pogodbe prepovedana samo eni stranki, ostane pogodba v veljavi, razen če ni v zakonu za posamezen primer določeno kaj drugega, stranka, ki je prekršila zakonsko prepoved, pa nosi ustrezne posledice."

13 Člen 323(1) tega zakona določa:

„Če se pogodba razglasi za nično, je vsaka pogodbena stranka dolžna drugi pogodbeni stranki vrniti vse, kar je prejela na podlagi take pogodbe, če pa to ni mogoče ali narava tistega, kar je izpolnjeno, nasprotuje vrnitvi, je treba plačati ustrezno denarno odškodnino ob upoštevanju cen v času izdaje sodne odločbe, razen če zakon ne določa drugače."

Zakon o potrošniških kreditih

14 Zakon o potrošačkom kreditiranju (zakon o potrošniških kreditih, *Narodne novine*, št. 75/2009) (v nadaljevanju: zakon o potrošniških kreditih) je začel veljati 1. januarja 2010. Člen 29(1) tega zakona določa, da se ta zakon, razen v izrecno določenih primerih, ne uporablja za kreditne pogodbe, ki so bile sklenjene pred začetkom njegove veljavnosti.

15 Ta zakon je bil spremenjen z Zakonom o izmjeni i dopunama Zakona o potrošačkom kreditiranju (zakon o spremembi in dopolnitvah zakona o potrošniških kreditih, *Narodne novine*, št. 102/2015) (v nadaljevanju: zakon o potrošniških kreditih, kakor je bil spremenjen).

16 Člen 19 zakona o potrošniških kreditih, kakor je bil spremenjen, naslovljen „Ničnost pogodb in posledice ničnosti", določa:

„1. Če je bila kreditna pogodba sklenjena z dajalcem kredita ali kreditnim posrednikom, ki nima dovoljenja za opravljanje storitev potrošniških kreditov oziroma za posredovanje pri potrošniških kreditih, je ta pogodba nična.

2. Če je treba to, kar je bilo prejeto, na podlagi odstavka 1 tega člena vrniti, mora potrošnik na znesek, ki ga je prejel, plačati obresti, ki začnejo teči z dnem, ko je odločba o razglasitvi ničnosti postala pravnomočna."

17 Člen 19 zakona o potrošniških kreditih, kakor je bil spremenjen, z naslovom „Sodna pristojnost" določa:

„1. V primeru sporov v zvezi s kreditno pogodbo lahko potrošnik začne postopek zoper drugo pogodbeno stranko bodisi pred sodišči države, v kateri ima ta druga stranka sedež, bodisi pred sodiščem v kraju, v katerem ima potrošnik stalno prebivališče, in to ne glede na sedež druge stranke.

2. Druga pogodbena stranka lahko začne postopek zoper potrošnika samo pred sodišči države članice, v kateri ima potrošnik stalno prebivališče.

[…]“

Zakon o ničnosti kreditnih pogodb z mednarodnim elementom

18 Člen 1 Zakona o ništetnosti ugovora o kreditu s međunarodnim obilježjima sklopljenih u Republici Hrvatske s neovlaštenim vjerovnikom (zakon o ničnosti kreditnih pogodb z mednarodnim elementom, sklenjenih v Republiki Hrvaški z nepooblaščenim upnikom, *Narodne novine*, št. 72/2017, v nadaljevanju: zakon o ničnosti kreditnih pogodb z mednarodnim elementom, naslovljen „Predmet zakona“, določa:

„1. Ta zakon se uporablja za kreditne pogodbe z mednarodnim elementom, ki so bile sklenjene v Republiki Hrvaški med dolžniki in nepooblaščenimi upniki […].

2. Ta zakon se uporablja tudi za druge pravne posle, sklenjene v Republiki Hrvaški med dolžniki in nepooblaščenimi upniki, ki so nastali kot posledica kreditne pogodbe z mednarodnim elementom v smislu odstavka 1 tega člena ali temeljijo na taki pogodbi.“

19 Člen 2 tega zakona, naslovljen „Opredelitev pojmov“, določa:

„V tem zakonu izraz:

– ‚dolžnik‘ pomeni fizično ali pravno osebo, ki ji je s kreditno pogodbo z mednarodnim elementom odobren kredit, oziroma osebo, ki je v korist osebe, ki ji je odobren kredit, sodelovala kot sodolžnik, zastavni sodolžnik ali garant;

– ‚nepooblaščeni upnik‘ pomeni pravno osebo, ki je s kreditno pogodbo z mednarodnim elementom dolžniku odobrila znesek kredita, na dan sklenitve kreditne pogodbe z mednarodnim elementom pa ima vpisan sedež zunaj Republike Hrvaške in ponuja ali opravlja storitve odobritve kreditov v Republiki Hrvaški, čeprav za opravljanje teh storitev ne izpolnjuje pogojev, določenih s posebnim predpisom, oziroma nima predpisanih pooblastil in/ali soglasij pristojnih organov Republike Hrvaške;

– ‚kreditna pogodba z mednarodnim elementom‘ pomeni kakršno koli kreditno, posojilno ali drugo pogodbo, s katero nepooblaščeni upnik dolžniku odobri neki denarni znesek in s katero se dolžnik zaveže, da bo plačal dogovorjene obresti ter uporabljeni znesek vrnil v roku in na dogovorjeni način.“

20 Člen 3 navedenega zakona, naslovljen „Ničnost pogodb“, določa:

„1. Kreditne pogodbe z mednarodnimi elementi, sklenjene v Republiki Hrvaški med dolžniki in nepooblaščenimi upniki, so nične.

2. Z odstopanjem od odstavka 1 tega člena se na ničnost ni mogoče sklicevati, če je pogodba v celoti izpolnjena.“

21 Člen 4 tega zakona, naslovljen „Ničnost drugih pravnih poslov“, določa:

„Notarski akt, sestavljen na podlagi ali v zvezi z nično pogodbo iz člena 3 tega zakona, je ničen.“

22 Člen 7 zakona o ničnosti kreditnih pogodb z mednarodnim elementom, ki ureja „učinke ničnosti“, določa:

„Vsaka pogodbena stranka je dolžna drugi vrniti vse, kar je prejela na podlagi nične pogodbe, če pa to ni mogoče ali narava tistega, kar je izpolnjeno, nasprotuje vrnitvi, je treba plačati ustrezno denarno odškodnino glede na cene v času izdaje sodne odločbe.“

23 Člen 8 tega zakona določa pravila o pristojnosti:

„1. V sporih, ki nastanejo v zvezi s kreditnimi pogodbami z mednarodnim elementom v smislu tega zakona, lahko dolžnik začne postopek proti nepooblaščenemu upniku bodisi pred sodišči države, v kateri ima nepooblaščeni upnik sedež, bodisi, neodvisno od sedeža nepooblaščenega upnika, pred sodišči kraja, kjer ima dolžnik svoje prebivališče oziroma sedež.

2. Nepooblaščeni upnik v smislu odstavka 1 tega člena lahko začne postopek proti dolžniku samo pred sodišči države, v kateri ima dolžnik prebivališče oziroma sedež. Za nične pogodbe v smislu tega zakona se uporablja izključno pravo Republike Hrvaške, sodišče pa bo v primeru tožbe za ugotovitev ničnosti pogodbe, ne da bi preučilo morebitni obstoj predpostavk o uporabi prava glede na kraj sklenitve pogodbe, ki so morda določene z drugimi zakoni, uporabilo ta zakon.“

24 Člen 10 navedenega zakona določa:

„1. Kreditne pogodbe z mednarodnim elementom v smislu tega zakona, sklenjene do datuma začetka veljavnosti tega zakona v Republiki Hrvaški med dolžniki in nepooblaščenimi upniki, so nične od trenutka sklenitve, in sicer s posledicami iz člena 7 tega zakona.

2. Pravni posli, sklenjeni do datuma začetka veljavnosti tega zakona v Republiki Hrvaški med dolžniki in nepooblaščenimi upniki, ki so nastali kot posledica kreditne pogodbe z mednarodnim elementom iz člena 1(1) tega zakona ali temeljijo na taki pogodbi, so nični od trenutka sklenitve, in sicer s posledicami iz člena 7 tega zakona.“

Spor o glavni stvari in vprašanja za predhodno odločanje

25 A. Milivojević je 23. aprila 2015 na Općinski sud u Rijeci – Stalna služba u Rabu (občinsko sodišče na Reki – stalna izpostava na Rabu, Hrvaška) zoper družbo Raiffeisenbank vložila predlog za razglasitev ničnosti kreditne pogodbe, ki sta jo ti sklenili 5. januarja 2007 za znesek 47.000,00 EUR (v nadaljevanju: zadevna pogodba), in notarske listine o ustanovitvi hipoteke za zavarovanje terjatve, ki je nastala s to pogodbo, ter za izbris tega zavarovanja iz zemljiške knjige.

26 A. Milivojević se je v utemeljitev tožbe sklicevala na določbe člena 322(1) obligacijskega zakona, v skladu s katerim je pogodba, ki je v nasprotju z ustavo Republike Hrvaške, prisilnimi predpisi ali moralnimi načeli, nična.

27 Čeprav v postopku v glavni stvari sicer ni sporno, da je bila družba Raiffeisenbank „nepooblaščena upnica“ v smislu člena 2 zakona o ničnosti kreditnih pogodb z mednarodnim elementom, to je posojilodajalka s sedežem v drugi državi članici, ki je Hrvatska narodna banka (hrvaška centralna banka) ni pooblastila za dajanje kreditov na Hrvaškem, pa predložitveno sodišče navaja, da se stranki ne strinjata glede nekaterih dejanskih okoliščin, ki se nanašajo zlasti na kraj sklenitve zadevne pogodbe. Družba Raiffeisenbank trdi, da je bila ta pogodba sklenjena v Avstriji, A. Milivojević pa trdi, da je bila sklenjena na Hrvaškem.

28 Kot je razvidno iz predložitvene odločbe, je A. Milivojević trdila, da je zadevno pogodbo sklenila prek posrednika, ki mu je plačala provizijo, da bi povečala in obnovila svojo hišo ter v njej uredila stanovanja, ki bi jih oddajala v najem. Iz te odločbe izhaja tudi, da ni mogoče izključiti, da je bil del posojila uporabljen za zasebne namene. A. Milivojević je med drugim navedla, da namerava posojilo odplačati z dobički iz te dejavnosti.

29 Iz spisa, ki ga ima Sodišče, izhaja tudi, da je bil v kreditni pogodbi določen dogovor o alternativni pristojnosti bodisi v korist avstrijskih sodišč bodisi v korist sodišč iz kraja stalnega prebivališča dolžnice.

30 Obravnava se je končala 3. januarja 2017.

31 Vendar je bilo s sklepom z dne 10. avgusta 2017 po tem, ko je 14. julija 2017 začel veljati zakon o ničnosti kreditnih pogodb z mednarodnim elementom, odrejeno ponovno odprtje ustnega dela postopka.

32 Predložitveno sodišče meni, da je mogoče zadevno pogodbo – če se ugotovi, da je bila sklenjena na Hrvaškem – na podlagi določb tega zakona in ob upoštevanju njegove retroaktivne veljavnosti razglasiti za nično.

33 Zato se to sodišče najprej sprašuje o združljivosti zakona o ničnosti kreditnih pogodb z mednarodnim elementom s členoma 56 in 63 PDEU, saj meni, da lahko ta predpis posega v svobodo družbe Raiffeisenbank do opravljanja finančnih storitev. Navedeno sodišče dvomi, da je mogoče tak poseg utemeljiti s cilji, ki jih je hrvaška vlada navedla v utemeljitev retroaktivne veljavnosti tega zakona.

34 Predložitveno sodišče opozarja tudi, da zakon o potrošniških kreditih, kakor ga je razlagalo Vrhovni sud (vrhovno sodišče, Hrvaška), ne more biti podlaga za razglasitev ničnosti kreditnih pogodb, ki so bile sklenjene pred začetkom veljavnosti tega zakona, kakor je bil spremenjen, in sicer pred 30. septembrom 2015.

35 V zvezi s tem predložitveno sodišče pojasnjuje, da je Vrhovni sud (vrhovno sodišče) po srečanju predsednika civilnega senata Vrhovni sud (vrhovno sodišče) s predsedniki civilnih senatov Županijski sudovi (okrožna sodišča, Hrvaška), ki je potekalo 11. in 12. aprila 2016, z dokumentom z dne 12. aprila 2016 odločilo:

„3.1. (pristojnost)

V spornih, ki se nanašajo na ničnost kreditne pogodbe, sklenjene med tožečo stranko, ki je hrvaška fizična oseba (potrošnik), in tujo pravno osebo (banko), in v katerih se obravnava vprašanje pristojnosti po 1. juliju 2013, je pristojno hrvaško sodišče še vedno tisto, ki se določi v skladu s členom 16 Uredbe [Sveta (ES) št. 44/2001 z dne 22. decembra 2000 o pristojnosti in priznavanju ter izvrševanju sodnih odločb v civilnih in gospodarskih zadevah (UL 2001, L 12, str. 1)] in členom 17 Uredbe [št. 1215/2012].

3.2. (ničnost pogodbe)

Čeprav je bila sklenitev takih pogodb tujim bankam, ki nimajo ustreznega pooblastila za opravljanje teh storitev v Republiki Hrvaški, prepovedana, pa take pogodbe niso nične, saj taka posledica pred 30. septembrom 2015 – torej datumom, ko je bila taka posledica določena [po začetku veljavnosti zakona o potrošniških kreditih, kakor je bil spremenjen] – ni bila določena niti z zakonom o bankah niti z zakonom o kreditnih institucijah.“

36 Predložitveno sodišče se dalje – ob upoštevanju določb Uredbe št. 1215/2012 – sprašuje o različnih vidikih svoje mednarodne pristojnosti za odločanje v postopku v glavni stvari. To sodišče v zvezi s tem trdi, da lahko v skladu z določbami hrvaškega zakonika o civilnem postopku preveri svojo pristojnost v tej fazi postopka, ki poteka pred njim.

37 Navedeno sodišče dvomi o skladnosti člena 8 zakona o ničnosti kreditnih pogodb z mednarodnim elementom s pravili o pristojnosti iz Uredbe št. 1215/2012. Sprašuje se tudi, ali je mogoče zadevno pogodbo ob upoštevanju sodne prakse Sodišča, zlasti sodb z dne 3. julija 1997, Benincasa (C-269/95, EU:C:1997:337), in z dne 20. januarja 2005, Gruber (C-464/01, EU:C:2005:32), opredeliti kot „pogodbo, sklenjeno s potrošnikom“, in ali spada spor o glavni stvari na področje uporabe pravil o izključni pristojnosti v zvezi s stvarnimi pravicami na nepremičninah, določenih v členu 24, točka 1, te uredbe.

38 Općinski sud u Rijeci – Stalna služba u Rabu (občinsko sodišče na Reki – stalna izpostava na Rabu) je v teh okoliščinah prekinilo postopek in Sodišču v predhodno odločanje predložilo ta vprašanja:

„1. Ali je treba člena 56 in 63 [PDEU] razlagati tako, da nasprotujeta določbam zakona o ničnosti kreditnih pogodb z mednarodnim elementom, sklenjenih [na Hrvaškem] z nepooblaščenim upnikom […], zlasti določbam člena 10 tega zakona, s katerimi se kreditne pogodbe in drugi pravni posli, ki izhajajo iz kreditne pogodbe, ali posli, ki temeljijo na tej pogodbi, sklenjeni med dolžniki (v smislu člena 1 in člena 2, prva alinea, tega zakona) in nepooblaščenimi upniki (v smislu določbe iz člena 2, druga alinea, tega zakona), razglasijo za nične, tudi če so sklenjeni pred začetkom veljavnosti tega zakona, od trenutka njihove sklenitve, tako da je vsaka pogodbena stranka dolžna drugi vrniti vse, kar je prejela na podlagi nične pogodbe, če pa to ni mogoče ali narava tistega, kar je izpolnjeno, nasprotuje vrnitvi, je treba plačati ustrezno denarno odškodnino glede na cene v času izdaje sodne odločbe?

2. Ali je treba Uredbo [št. 1215/2012], predvsem njena člena 4(1) in 25, razlagati tako, da nasprotujejo določbam iz člena 8(1) in (2) zakona o ničnosti kreditnih pogodb z mednarodnim elementom, sklenjenih [na Hrvaškem] z nepooblaščenim upnikom […], ki določajo, da lahko dolžnik v sporih, ki nastanejo v zvezi s kreditnimi pogodbami z mednarodnim elementom v smislu tega zakona, začne postopek proti nepooblaščenemu upniku bodisi pred sodišči države, v kateri ima nepooblaščeni upnik sedež, bodisi, neodvisno od sedeža nepooblaščenega upnika, pred sodišči kraja, v katerem ima dolžnik svoje prebivališče oziroma sedež, ter da lahko nepooblaščeni upnik v smislu tega zakona začne postopek proti dolžniku samo pred sodišči države, v kateri ima dolžnik prebivališče oziroma sedež?

3. Ali gre za potrošniško pogodbo v smislu določb člena 17(1) Uredbe št. 1215/2012 in pravnega reda Evropske unije, če je prejemnik kredita fizična oseba, ki je kreditno pogodbo sklenila za vlaganje v turistične apartmaje za opravljanje turistične nastanitvene dejavnosti v okviru svojega gospodinjstva?

4. Ali je treba določbo člena 24(1) Uredbe št. 1215/2012 razlagati tako, da so hrvaška sodišča pristojna v postopku za ugotovitev ničnosti kreditne pogodbe in zemljiškoknjižnega dovolila za vpis zavarovanja ter izbris tega zavarovanja iz zemljiške knjige, kadar se za zavarovanje terjatev, ki izhajajo iz kreditne pogodbe, zastavijo nepremičnine dolžnika na ozemlju Republike Hrvaške?“

Vprašanja za predhodno odločanje

Pristojnost Sodišča za obravnavanje prvega vprašanja

39 Hrvaška vlada trdi, da Sodišče ni pristojno za obravnavanje prvega vprašanja, ker je bila zadevna pogodba sklenjena 5. januarja 2007, torej pred pristopom Republike Hrvaške k Uniji 1. julija 2013. Sodišče naj ne bi bilo pristojno za odgovor na vprašanje o razlagi prava Unije, ki ga je v postopku predhodnega odločanja predložilo sodišče države članice, če so dejstva, za katera bi bilo treba uporabiti pravo Unije, nastala pred pristopom te države članice k Uniji. Ta vlada je na obravnavi trdila tudi, da je bila ta pogodba leta 2012 razvezana.

40 V zvezi s tem je treba najprej ugotoviti, da predložitveno sodišče s prvim vprašanjem sprašuje o skladnosti zakona o ničnosti kreditnih pogodb z mednarodnim elementom, ki je bil sklenjen po pristopu Republike Hrvaške k Uniji, z določbami členov 56 in 63 PDEU. Ta zakon naj bi se zaradi svojega retroaktivnega učinka uporabljal v sporu o glavni stvari in vplival na kreditne pogodbe, sklenjene pred pristopom, in na druge pravne akte, ki temeljijo na takih pogodbah.

41 Dalje, čeprav je bila zadevna kreditna pogodba sicer res sklenjena pred tem pristopom in čeprav naj bi bila pred tem pristopom tudi razvezana – kar je okoliščina, ki v predlogu za sprejetje predhodne odločbe ni navedena – iz navedene odločbe vseeno izhaja, da imajo pogodba in pravni akti, ki temeljijo na tej pogodbi, zlasti zemljiškoknjižno dovolilo za vpis hipoteke, izbris katere predlaga A. Milivojević, še vedno učinke.

42 Kot namreč izhaja iz člena 2 Akta o pogojih pristopa Republike Hrvaške in prilagoditvah Pogodbe o Evropski uniji, Pogodbe o delovanju Evropske unije in Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti za atomsko energijo (UL 2012, L 112, str. 21), je Republika Hrvaška z določbami izvirnih pogodb, med katerimi sta tudi člena 56 in 63 PDEU, zavezana od datuma svojega pristopa, zato se te uporabljajo tudi za prihodnje učinke položajev, nastalih pred pristopom (glej po analogiji sodbo z dne 29. januarja 2002, Pokrzeptowicz-Meyer, C-162/00, EU:C:2002:57, točka 50).

43 Iz navedenega izhaja, da je treba trditve, ki jih je hrvaška vlada navedla, da bi izpodbijala pristojnost Sodišča za obravnavanje prvega vprašanja, zavrniti, saj se to vprašanje – čeprav je bila zadevna pogodba, ki je podlaga za spor o glavni stvari, sklenjena pred pristopom Republike Hrvaške k Uniji – v obravnavanem primeru vseeno nanaša na vprašanje razlage prava Unije, odgovor na to vprašanje pa lahko omaja skladnost nacionalne zakonodaje, ki jo je ta država članica sprejela po tem datumu in ki ima pravne učinke za to pogodbo tudi po navedenem pristopu, s pravom Unije.

Dopustnost prvega, drugega in tretjega vprašanja

44 Družba Raiffeisenbank in hrvaška vlada trdita, da je prvo vprašanje za predhodno odločanje hipotetično, pri čemer navajata, da ni bilo dokazano, da se zakon o ničnosti kreditnih pogodb z mednarodnim elementom uporablja za spor o glavni stvari.

45 Hrvaška vlada je podala tudi ugovor nedopustnosti drugega in tretjega vprašanja, saj meni, da se na pravne določbe, ki jih je predložitveno sodišče navedlo v svojih vprašanjih, in sicer člen 4(1) in člen 17(1) Uredbe št. 1215/2012, ni bilo več mogoče sklicevati, potem ko se je družba Raiffeisenbank odzvala na vabilo tega sodišča. V zvezi s členom 25 te uredbe ta vlada trdi, da iz predložitvene odločbe ni razvidno, da sta stranki sklenili dogovor o pristojnosti sodišča.

46 V zvezi s prvim vprašanjem je treba ugotoviti, da čeprav predložitveno sodišče v trenutni fazi postopka, ki poteka pred njim, še ni obravnavalo vprašanja določitve kraja sklenitve zadevne pogodbe z vidika dejanskega stanja, to je vprašanja, ki je v skladu s členom 3 zakona o ničnosti kreditnih pogodb

z mednarodnim elementom bistveno za uporabo tega zakona, ta okoliščina ne omejuje njegove diskrecijske pravice v zvezi s tem, v kateri fazi tega postopka bo za potrebe izvedbe postopka pri Sodišču vložilo predlog za sprejetje predhodne odločbe (glej v tem smislu sodbi z dne 22. junija 2010, Melki in Abdeli, C-188/10 in C-189/10, EU:C:2010:363, točka 41, in z dne 4. junija 2015, Kernkraftwerke Lippe-Ems, C-5/14, EU:C:2015:354, točka 31), saj je izbira najprimernejšega trenutka za predložitev vprašanja za predhodno odločanje v izključni pristojnosti nacionalnega sodišča (glej v tem smislu sodbo z dne 15. marca 2012, Sibilio, C-157/11, neobjavljena, EU:C:2012:148, točka 31).

47 V zvezi z drugim in tretjim vprašanjem je treba spomniti, da je v skladu z ustaljeno sodno prakso v okviru sodelovanja med Sodiščem in nacionalnimi sodišči, ki ga določa člen 267 PDEU, le nacionalno sodišče, ki odloča o sporu in ki mora prevzeti odgovornost za sodno odločitev, ob upoštevanju posebnosti zadeve pristojno, da presodi potrebo po sprejetju predhodne odločbe, da bi lahko izdalo sodbo, in tudi ustreznost vprašanj, ki jih predloži Sodišču. Zato je Sodišče, kadar se predložena vprašanja nanašajo na razlago prava Unije, načeloma dolžno odločati (sodba z dne 6. marca 2018, SEGRO in Horváth, C-52/16 in C-113/16, EU:C:2018:157, točka 42 in navedena sodna praksa).

48 Iz ustaljene sodne prakse izhaja tudi, da velja za vprašanja glede razlage prava Unije, ki jih nacionalna sodišča postavijo v pravnem in dejanskem okviru, ki so ga pristojna sama opredeliti in katerega pravilnosti Sodišče ne preizkuša, domneva upoštevnosti (sodba z dne 14. junija 2017, Online Games in drugi, C-685/15, EU:C:2017:452, točka 42 in navedena sodba praksa). Sodišče lahko odločanje o predlogu nacionalnega sodišča zavrne samo, če je očitno, da zahtevana razlaga prava Unije nima nobene zveze z dejanskim stanjem ali predmetom spora o glavni stvari, če je problem hipotetičen ali če Sodišče nima na voljo pravnih in dejanskih elementov, da bi lahko na postavljena vprašanja dalo koristne odgovore in da bi razumelo razloge, iz katerih nacionalno sodišče meni, da za odločitev o sporu, ki poteka pred njim, potrebuje odgovore na ta vprašanja (glej v tem smislu sodbo z dne 8. septembra 2016, Politanò, C-225/15, EU:C:2016:645, točka 22 in navedena sodna praksa). V nasprotju s trditvami hrvaške vlade namreč problematika iz drugega in tretjega vprašanja očitno ni hipotetična.

49 V teh okoliščinah je treba ugotoviti, da so prvo, drugo in tretje vprašanje dopustna.

Prvo vprašanje

50 Predložitveno sodišče s prvim vprašanjem v bistvu sprašuje, ali je treba člena 56 in 63 PDEU razlagati tako, da nasprotujeta zakonodaji države članice, kot je ta iz postopka v glavni stvari, na podlagi katere so kreditna pogodba in pravni akti, sprejeti na podlagi te pogodbe, ki so bili sklenjeni na ozemlju te države članice med dolžnikom in upnikom s sedežem v drugi državi članici, ki mu pristojni organi prve države članice niso dali dovoljenja za opravljanje dejavnosti na njenem ozemlju, nični od datuma sklenitve te pogodbe, čeprav je bila ta sklenjena, preden je navedena zakonodaja začela veljati.

Prosti pretok

51 Ker se vprašanje za predhodno odločanje nanaša na člen 56 PDEU in tudi na člen 63 PDEU, je treba najprej ugotoviti, ali in – odvisno od primera – koliko lahko nacionalna zakonodaja, kot je ta iz postopka v glavni stvari, vpliva na uresničevanje svobode opravljanja storitev in prostega pretoka kapitala.

52 V obravnavanem primeru je iz predloga za sprejetje predhodne odločbe razvidno, da zakon o ničnosti kreditnih pogodb z mednarodnim elementom velja za finančne storitve, ki jih opravljajo kreditne institucije, ki imajo registrirani sedež zunaj ozemlja Hrvaške in ki za to nimajo z nacionalno zakonodajo določenega dovoljenja in/ali pooblastila pristojnih hrvaških organov.

53 Sodišče je v zvezi s tem že razsodilo, da se tako dajanje kreditov v okviru poslovne dejavnosti načeloma nanaša tako na svobodo opravljanja storitev v smislu člena 56 PDEU in naslednjih kot na prosti pretok kapitala v smislu člena 63 PDEU in naslednjih (sodba z dne 22. novembra 2018, Vorarlberger Landes- und Hypothekenbank, C-625/17, EU:C:2018:939, točka 23 in navedena sodna praksa).

54 Če se nacionalni ukrep nanaša hkrati na svobodo opravljanja storitev in na prosti pretok kapitala, je treba preizkusiti, kako ta ukrep vpliva na izvajanje teh temeljnih svoboščin in ali v okoliščinah postopka v glavni stvari ena od njih prevlada nad drugo. Sodišče načeloma preizkusi zadevni ukrep zgolj glede na eno od teh dveh svoboščin, če je očitno, da je v okoliščinah obravnavanega primera ena od njiju postranskega pomena v razmerju do druge in se nanjo navezuje (sodba z dne 12. julija 2012, SC Volksbank România, C-602/10, EU:C:2012:443, točka 70 in navedena sodna praksa).

55 Ker je v postopku v glavni stvari v skladu z zakonom o ničnosti kreditnih pogodb z mednarodnim elementom vsaka pogodba, ki jo je na Hrvaškem sklenil nepooblaščeni upnik s sedežem zunaj te države članice, nična, ta pravna ureditev vpliva na dostop do finančnih storitev na hrvaškem trgu gospodarskih subjektov s sedežem v drugih državah članicah, ki ne izpolnjujejo s tem zakonom določenih pogojev, in odločilno posega v svobodo opravljanja storitev. Ker so omejevalni učinki navedene ureditve na prosti pretok kapitala zgolj neizogibna posledica omejitve opravljanja storitev (sodba z dne 3. oktobra 2006, Fidium Finanz, C-452/04, EU:C:2006:631, točka 48 in navedena sodna praksa), ni treba presojati skladnosti te ureditve s členom 63 PDEU in naslednjimi.

56 Zato je treba postavljeno vprašanje obravnavati zgolj z vidika člena 56 PDEU in naslednjih, ki se nanašajo na svobodo opravljanja storitev, ob predpostavki, da je bila zadevna pogodba sklenjena na Hrvaškem, kar pa je dejstvo, ki ga mora preveriti predložitveno sodišče.

Člen 56 PDEU

57 Iz ustaljene sodne prakse Sodišča izhaja, da svoboda opravljanja storitev iz člena 56 PDEU zahteva odpravo vsakršne diskriminacije ponudnika storitev s sedežem v drugi državi članici zaradi njegovega državljanstva in odpravo vsakršne omejitve, tudi če se ta omejitev uporablja brez razlikovanja za nacionalne ponudnike in ponudnike iz drugih držav članic, če prepoveduje, ovira ali zmanjšuje privlačnost dejavnosti ponudnika s sedežem v drugi državi članici, kjer ta zakonito opravlja podobne storitve (sodba z dne 18. julija 2013, Citroën Belux, C-265/12, EU:C:2013:498, točka 35 in navedena sodna praksa).

58 Iz sodne prakse Sodišča izhaja tudi, da je dejavnost kreditne institucije v obliki dajanja kreditov storitev v smislu člena 56 PDEU (sodba z dne 12. julija 2012, SC Volksbank România, C-602/10, EU:C:2012:443, točka 72 in navedena sodna praksa).

59 Iz predloga za sprejetje predhodne odločbe je razvidno, da je v hrvaškem pravnem redu ničnost kreditne pogodbe, sklenjene z nepooblaščenim upnikom, določena z zakonom o potrošniških kreditih, kakor je bil spremenjen, in tudi z zakonom o ničnosti kreditnih pogodb z mednarodnim elementom. Vendar pa področje uporabe teh zakonov ni enako, saj je področje uporabe zadnjenavedenega zakona širše glede na to, da iz njegovega člena 1(1) izhaja, da se uporablja za vse kreditne pogodbe, tudi tiste, sklenjene za poklicne namene. Nasprotno pa se zakon o potrošniških kreditih, kakor je bil spremenjen, nanaša le na pogodbe, ki so jih sklenili potrošniki.

60 Kot izhaja tudi iz predloga za sprejetje predhodne odločbe, je v obdobju od 1. julija 2013, to je dneva pristopa Republike Hrvaške k Uniji, do 30. septembra 2015, to je datuma, ko je začel veljati zakon o potrošniških kreditih, kakor je bil spremenjen, navedena ničnost zaradi retroaktivne uporabe zakona o ničnosti kreditnih pogodb z mednarodnim elementom veljala le za kreditne pogodbe, ki so jih sklenili nepooblaščeni upniki s sedežem zunaj Hrvaške.

61 Iz razlage zakona o potrošniških kreditih, kakor je bil spremenjen, ki jo je podalo Vrhovni sud (vrhovno sodišče), namreč izhaja, da v skladu s tem zakonom ničnost pogodb o potrošniškem kreditu, sklenjenih z nepooblaščenim upnikom, ne velja retroaktivno za položaje, ki so nastali, preden je ta zakon začel veljati, torej pred 30. septembrom 2015.

62 Ker je torej z zakonom o ničnosti kreditnih pogodb z mednarodnim elementom vzpostavljen režim odstopanja za nekatere finančne storitve zaradi okoliščine, da ima ponudnik storitve sedež v drugi državi članici, kot je tista, v kateri se storitev opravlja, je treba ugotoviti, da so bili posojilodajalci s sedežem zunaj Republike Hrvaške do 30. septembra 2015, tj. datuma, od katerega se je ničnost kreditnih pogodb, sklenjenih z nepooblaščenim upnikom, razširila na pogodbe, sklenjene z upniki s sedežem v tej državi članici, na podlagi hrvaške zakonodaje neposredno diskriminirani.

63 Ker se ureditev ničnosti šele od tega datuma brez razlikovanja uporablja za vse nepooblaščene upnike, se je z zakonom o ničnosti kreditnih pogodb z mednarodnim elementom v tem obdobju omejevalo uresničevanje svobode opravljanja storitev.

64 Kot je namreč razvidno iz sodne prakse Sodišča, pojem omejitve zajema ukrepe države članice, ki čeprav veljajo brez razlikovanja, vplivajo na dostop na trg za gospodarske subjekte iz drugih držav članic (sodba z dne 12. julija 2012, SC Volksbank România, C-602/10, EU:C:2012:443, točka 75 in navedena sodna praksa). V obravnavani zadevi namreč zakon o ničnosti kreditnih pogodb z mednarodnim elementom dostop posojilodajalcev s sedežem zunaj Hrvaške do trga finančnih storitev pogojuje s pridobitvijo dovoljenja, ki ga izda hrvaška centralna banka, in je zato dostop do tega trga manj privlačen, tako da se z njim posega v svoboščino, zagotovljeno s členom 56 PDEU.

65 Zato je treba najprej preizkusiti, ali je mogoče s cilji, s katerimi je bilo utemeljeno sprejetje tega zakona, upravičiti odstopanje na podlagi člena 52 PDEU, in nato še, ali navedeni zakon ustreza nujnim razlogom v splošnem interesu, in če ustreza, ali je primeren za zagotovitev uresničitve zastavljenih ciljev in ne presega tistega, kar je potrebno za njihovo uresničitev (glej v tem smislu sodbo z dne 18. julija 2013 v zadevi Citroën Belux, C-265/12, EU:C:2013:498, točka 37 in navedena sodna praksa).

66 Najprej, kar zadeva obdobje med dnevom pristopa Republike Hrvaške k Uniji in 30. septembrom 2015, iz sodne prakse Sodišča izhaja, da če je omejevalni zakon iz postopka v glavni stvari neposredno diskriminatoren, bi ga bilo mogoče utemeljiti zgolj z razlogi javnega reda, javne varnosti in javnega zdravja iz člena 52 PDEU, na katerega napotuje člen 62 PDEU (glej v tem smislu zlasti sodbe z dne 9. septembra 2010, Engelmann, C-64/08, EU:C:2010:506, točka 34; z dne 22. oktobra 2014, Blanco in Fabretti, C-344/13 in C-367/13, EU:C:2014:2311, točka 38, in z dne 28. januarja 2016, Laezza, C-375/14, EU:C:2016:60, točka 26).

67 Sklicevanje na tako utemeljitev predpostavlja obstoj dejanske in dovolj resne nevarnosti, ki ogroža temeljne družbene interese (sodba z dne 21. januarja 2010, Komisija/Nemčija, C-546/07, EU:C:2010:25, točka 49 in navedena sodna praksa).

68 Kot je razvidno iz pisnih stališč in ustnih navedb, ki jih je podala hrvaška vlada, je bil zakon o ničnosti kreditnih pogodb z mednarodnim elementom sprejet, da bi se zaščitilo veliko število hrvaških državljanov, ki so sklenili kreditne pogodbe s posojilodajalci, ki so svojo dejavnost opravljali, ne da bi za to imeli ustrezno dovoljenje hrvaške centralne banke. V zvezi s tem je hrvaška vlada navedla, da je bilo v obdobju med letoma 2000 in 2010 z nepooblaščenimi upniki sklenjenih približno 3000 kreditnih pogodb v skupnem znesku približno 360 milijonov EUR. Ta zakon naj bi bil sprejet kot zadnje sredstvo, potem ko so se z več zakonodajnimi akti, sprejetimi pred njim, neuspešno poskušale odpraviti posledice takih pogodb, s čimer naj bi se upravičila njegova retroaktivna veljavnost. Cilj navedenega zakona naj bi torej bil zavarovati javni red, ugled in dobro delovanje finančnega sektorja ter zaščititi šibkejšo pogodbeno stranko in zlasti pravice potrošnikov.

69 Ob upoštevanju ciljev, ki se uresničujejo z nacionalno zakonodajo iz postopka v glavni stvari, je treba ugotoviti, da če se hrvaška vlada sklicuje na javni red, v podporo temu razlogu, ki – kot je bilo že opozorjeno v točki 67 te sodbe – predpostavlja obstoj resnične in dovolj resne nevarnosti, ki ogroža temeljne družbene interese, ne navaja nobenega prepričljivega elementa, saj z ekonomskimi razlogi namreč ni mogoče utemeljiti odstopanja na podlagi člena 52 PDEU (glej po analogiji sodbo z dne 21. januarja 2010, Komisija/Nemčija, C-546/07, EU:C:2010:25, točka 51).

70 Nato je treba preučiti, v kolikšnem obsegu je mogoče omejitve iz zadevne ureditve ničnosti za obdobje od 30. septembra 2015 upravičiti z nujnimi razlogi v splošnem interesu v smislu sodne prakse, navedene v točki 64 te sodbe.

71 V zvezi s tem je treba ugotoviti, da so med nujnimi razlogi v splošnem interesu, na katere se sklicuje Republika Hrvaška, razlogi, ki so bili kot taki že priznani v sodni praksi Sodišča, in sicer pravila poklicnega ravnanja, katerih namen je zaščititi prejemnike storitev (sodba z dne 25. julija 1991, Collectieve Antennevoorziening Gouda, C-288/89, EU:C:1991:323, točka 14), ugled finančnega sektorja (sodba z dne 10. maja 1995, Alpine Investments, C-384/93, EU:C:1995:126, točka 44) in varstvo potrošnikov (sodba z dne 18. julija 2013, Citroën Belux, C-265/12, EU:C:2013:498, točka 38).

72 Poleg tega je treba spomniti tudi, da mora država članica poleg utemeljitvenih razlogov, ki jih lahko uveljavlja, predložiti ustrezne dokaze ali analizo primernosti in sorazmernosti omejevalnega ukrepa, ki ga je sprejela, ter natančne podatke v utemeljitev svojih navedb. Če se namerava država članica torej sklicevati na cilj, s katerim želi upravičiti oviro za svobodo opravljanja storitev, ki je posledica nacionalnega omejevalnega ukrepa, mora sodišču, ki je pozvano k odločitvi o tem vprašanju, predložiti vse potrebne elemente, ki mu lahko omogočijo, da se prepriča o tem, ali navedeni ukrep res izpolnjuje zahteve, ki izhajajo iz načela sorazmernosti (glej po analogiji sodbo z dne 6. marca 2018, SEGRO in Horváth, C-52/16 in C-113/16, EU:C:2018:157, točka 85).

73 Če pa takih dokazov ni, je treba ugotoviti, da zakon o ničnosti kreditnih pogodb z mednarodnim elementom očitno presega tisto, kar je potrebno za doseganje ciljev, ki se želijo z njim doseči, saj s splošnim pravilom, ki ima retroaktivni in samodejni učinek, določa ničnost vseh kreditnih pogodb z mednarodnimi elementi, ki so bile sklenjene z nepooblaščenimi upniki, razen tistih, ki so bile že v celoti izpolnjene.

74 Poleg tega je treba – tako kot Evropska komisija – opozoriti, da bi bilo mogoče za to, da bi se omogočilo izvajanje nadzora nad zakonitostjo kreditnih pogodb in da bi se zaščitile šibkejše pogodbene stranke, sprejeti druge ukrepe, s katerimi bi se manj poseglo v svobodo opravljanja storitev, in sicer zlasti predpise, ki bi pristojne organe pooblaščali, da v primeru nepoštenih trgovinskih praks ali kršitev pravic potrošnikov ukrepajo na podlagi prijave ali po uradni dolžnosti.

75 Na podlagi navedenega je treba na prvo vprašanje odgovoriti, da je treba člen 56 PDEU razlagati tako, da nasprotuje zakonodaji države članice, kot je ta iz postopka v glavni stvari, na podlagi katere so med drugim kreditna pogodba in pravni akti, sprejeti na podlagi te pogodbe, ki so bili sklenjeni na ozemlju te države članice med dolžnikom in upnikom s sedežem v drugi državi članici, ki mu pristojni organi prve države članice niso dali dovoljenja za opravljanje dejavnosti na njenem ozemlju, nični od datuma sklenitve te pogodbe, čeprav je bila ta sklenjena, preden je navedena zakonodaja začela veljati.

Drugo vprašanje

76 Predložitveno sodišče z drugim vprašanjem v bistvu sprašuje, ali člen 4(1) in člen 25 Uredbe št. 1215/2012 nasprotujeta zakonodaji države članice, kot je ta iz postopka v glavni stvari, v skladu s katero lahko dolžnik v okviru spora v zvezi s kreditno pogodbo z mednarodnim elementom, ki spada na področje uporabe te uredbe, vloži tožbo proti nepooblaščenemu upniku bodisi pri sodišču države, na ozemlju katere ima upnik sedež, bodisi pri sodišču v kraju, v katerem ima dolžnik stalno

prebivališče ali sedež, in v skladu s katero je za odločanje o tožbi tega dolžnika pristojno le sodišče države, v kateri ima ta dolžnik stalno prebivališče, in to ne glede na to, ali je ta dolžnik potrošnik ali oseba, ki se ukvarja s poklicno ali pridobitno dejavnostjo.

77 Najprej je treba opozoriti, da se Uredba št. 1215/2012 uporablja za tožbe, vložene po 10. januarju 2015. Ker je bila tožba v postopku v glavni stvari vložena 23. aprila 2015 in ker se glede na pravno razmerje med strankama v sporu o glavni stvari, pravno podlago in podrobna pravila za njeno izvajanje nanaša na civilne in gospodarske zadeve v smislu člena 1(1) te uredbe, se v obravnavanem primeru uporabljajo določbe te uredbe.

78 Kot je razvidno iz predložitvene odločbe, daje člen 8(1) in (2) zakona o ničnosti kreditnih pogodb z mednarodnim elementom dolžniku pravico izbirati med sodiščem države, na ozemlju katere ima sedež nepooblaščeni upnik, in sodiščem v kraju, v katerem ima dolžnik stalno prebivališče, upnik pa se mora obrniti na sodišče v kraju stalnega prebivališča dolžnika.

79 V skladu s členom 1(1) zakona o ničnosti kreditnih pogodb z mednarodnim elementom se ta zakon uporablja za take pogodbe, ki so bile na Hrvaškem sklenjene med dolžniki in nepooblaščenimi upniki, ne da bi bilo treba upoštevati status dolžnika, torej ali je ta potrošnik ali oseba, ki se ukvarja s poklicno ali pridobitno dejavnostjo.

80 Če se člen 8(1) in (2) tega zakona uporablja tudi za spore med osebami, ki se ukvarjajo s poklicno ali pridobitno dejavnostjo, je treba ugotoviti, da se s tem odstopa od splošnega pravila o pristojnosti iz člena 4(1) Uredbe št. 1215/2012, in sicer pristojnosti glede na stalno prebivališče tožene stranke, saj se s tem področje uporabe pravil o pristojnosti, s katerimi se zagotavlja večje varstvo in ki so bila v skladu s členom 18(1) te uredbe določena kot izjema le v korist potrošnikov, razširja na vse dolžnike.

81 Spomniti je namreč treba, da je pristojnost sodišč države članice, na ozemlju katere ima tožena stranka stalno prebivališče, v okviru Uredbe št. 1215/2012 splošno načelo. Le v okviru odstopanja od tega načela so v tej uredbi taksativno našteti primeri, v katerih je tožena stranka lahko ali mora biti tožena pred sodiščem druge države članice (glej v tem smislu sodbo z dne 25. januarja 2018, Schrems, C-498/16, EU:C:2018:37, točka 27). Zato je to, da država članica v svoji nacionalni zakonodaji določi pravila o pristojnosti, ki odstopajo od tega splošnega načela in ki niso določena z drugo določbo te uredbe, v nasprotju z ureditvijo, ki je bila vzpostavljena z navedeno uredbo, natančneje z njenim členom 4.

82 Kar zadeva člen 25 Uredbe št. 1215/2012, ta pod nekaterimi pogoji priznava legitimnost dogovora o pristojnosti, ki ga pogodbeni stranki skleneta zato, da kot pristojno za odločanje o sporih, ki so ali ki bodo mogoče nastali v zvezi z nekim pravnim razmerjem, določita sodišče ene od držav članic. V zvezi s tem je treba ugotoviti, da iz členov od 17 do 19 Uredbe št. 1215/2012 izhaja, da se pristojnost za odločanje o sporu v zvezi s pogodbo, ki jo je sklenil potrošnik, načeloma določi na podlagi teh istih določb, in da se lahko v skladu s členom 25(4) te uredbe dogovor o pristojnosti za tako pogodbo uporabi le, če ni v nasprotju z določbami člena 19 iste uredbe.

83 Iz besedila člena 8 zakona o kreditnih pogodbah z mednarodnim elementom pa očitno izhaja – kar mora preveriti predložitveno sodišče – da se z njim uvedena pravila o pristojnosti uporabljajo ne glede na to, da so bili dogovori o pristojnosti, ki so v skladu z zahtevami iz člena 25 Uredbe št. 1215/2012, dogovorjeni prostovoljno.

84 Na podlagi navedenega je treba na drugo vprašanje odgovoriti, da člen 4(1) in člen 25 Uredbe št. 1215/2012 nasprotujeta zakonodaji države članice, kot je ta iz postopka v glavni stvari, v skladu s katero lahko dolžnik v okviru spora v zvezi s kreditno pogodbo z mednarodnim elementom, ki spada na področje uporabe te uredbe, vloži tožbo proti nepooblaščenemu upniku bodisi pred sodiščem države, na ozemlju katere ima upnik sedež, bodisi pred sodiščem v kraju, v katerem ima dolžnik stalno

prebivališče ali sedež, in v skladu s katero je za odločanje o tožbi tega dolžnika pristojno le sodišče države, v kateri ima ta dolžnik stalno prebivališče, in to ne glede na to, ali je ta dolžnik potrošnik ali oseba, ki se ukvarja s poklicno ali pridobitno dejavnostjo.

Tretje vprašanje

85 Predložitveno sodišče s tretjim vprašanjem v bistvu sprašuje, ali je treba člen 17(1) Uredbe št. 1215/2012 razlagati tako, da je dolžniku, ki je sklenil kreditno pogodbo za izvedbo obnovitvenih del na nepremičnini, v kateri stalno prebiva, med drugim zato, da bi v njej ponujal turistične nastanitvene storitve, mogoče šteti za „potrošnika“ v smislu te določbe.

86 Najprej je treba spomniti, da je treba v skladu z ustaljeno sodno prakso Sodišča pojme iz Uredbe št. 1215/2012, zlasti tiste iz člena 17(1), razlagati samostojno, pri tem pa se je treba opreti predvsem na sistematiko in cilje navedene uredbe, da se zagotovi njena enotna uporaba v vseh državah članicah (glej v tem smislu sodbo z dne 25. januarja 2018, Schrems, C-498/16, EU:C:2018:37, točka 28).

87 Pojem „potrošnik“ v smislu členov 17 in 18 Uredbe št. 1215/2012 je treba razlagati ozko in se sklicevati na položaj te osebe v okviru dane pogodbe v povezavi z naravo in namenom te pogodbe, ne pa na subjektivni položaj te osebe, saj je isto osebo mogoče šteti za potrošnika v okviru nekaterih transakcij in za gospodarski subjekt v okviru drugih (glej v tem smislu sodbo z dne 25. januarja 2018, Schrems, C-498/16, EU:C:2018:37, točka 29 in navedena sodna praksa).

88 Zato velja posebna ureditev, ki jo določa navedena uredba na področju varstva potrošnikov, samo za pogodbe, ki so sklenjene zunaj in neodvisno od kakršne koli poklicne ali pridobitne dejavnosti ali namena, z edinim ciljem, da se zadovoljijo potrebe zasebne potrošnje posameznika, medtem ko takšno varstvo ni upravičeno v primeru pogodbe, katere cilj je poklicna ali pridobitna dejavnost (sodba z dne 25. januarja 2018, Schrems, C-498/16, EU:C:2018:37, točka 30 in navedena sodna praksa).

89 To posebno varstvo ni upravičeno pri pogodbi, katere cilj je opravljanje poklicne ali pridobitne dejavnosti, predvidene v prihodnosti, ker okoliščina, da se bo neka dejavnost izvedla v prihodnosti, v ničemer ne zmanjšuje njene poklicne narave (sodba z dne 3. julija 1997, Benincasa, C-269/95, EU:C:1997:337, točka 17).

90 Iz tega sledi, da se pravila o posebni pristojnosti iz členov od 17 do 19 Uredbe št. 1215/2012 načeloma uporabljajo samo v primeru, v katerem je med strankama sklenjena pogodba za uporabo zadevne dobrine ali storitve v namen, ki ni poklicni ali pridobitni (glej v tem smislu sodbo z dne 25. januarja 2018, Schrems, C-498/16, EU:C:2018:37, točka 31 in navedena sodna praksa).

91 Natančneje v zvezi z osebo, ki sklene pogodbo z dvojnim namenom, delno za namen opravljanja svoje poklicne ali pridobitne dejavnosti, delno pa za zasebne namene, je Sodišče ugotovilo, da se lahko taka oseba na te določbe sklicuje zgolj v primeru, v katerem bi bila vez med navedeno pogodbo in poklicno ali pridobitno dejavnostjo te osebe tako rahla, da bi postala postranskega pomena, in bi imela v okviru posla, za katerega je bila sklenjena pogodba in ki se presoja v celoti, le zanemarljivo vlogo (sodba z dne 25. januarja 2018, Schrems, C-498/16, EU:C:2018:37, točka 32 in navedena sodna praksa).

92 Na podlagi teh načel bo moralo predložitveno sodišče ugotoviti, ali je mogoče A. Milivojević v okviru zadeve, ki mu je predložena, šteti za „potrošnico“ v smislu člena 17(1) Uredbe št. 1215/2012. Zato mora nacionalno sodišče poleg vsebine, narave in namena pogodbe upoštevati tudi objektivne okoliščine, ki so spremljale njeno sklenitev (sodba z dne 20. januarja 2005, Gruber, C-464/01, EU:C:2005:32, točka 47).

93 V zvezi s tem bo predložitveno sodišče lahko upoštevalo, da se A. Milivojević strinja, da je zadevno kreditno pogodbo sklenila za obnovo hiše, med drugim da bi v njej uredila stanovanja za najem, vendar pri tem ne bo smelo zanemariti dejstva, da je bil del izposojenega zneska uporabljen za zasebne namene. V podobnih okoliščinah iz sodne prakse, navedene v točki 91 te sodbe, izhaja, da je za A. Milivojević mogoče šteti, da je zadevno pogodbo sklenila kot potrošnica, le, če je vez med to pogodbo in poklicno ali pridobitno dejavnostjo v obliki izvajanja turističnih nastanitvenih storitev tako postranskega pomena in zanemarljiva, da je očitno, da je bila ta pogodba sklenjena zlasti za zasebne namene.

94 Na podlagi navedenega je treba na tretje vprašanje odgovoriti, da je treba člen 17(1) Uredbe št. 1215/2012 razlagati tako, da dolžnika, ki je sklenil kreditno pogodbo za izvedbo obnovitvenih del na nepremičnini, v kateri stalno prebiva, med drugim zato, da bi v njej ponujal turistične nastanitvene storitve, ni mogoče šteti za „potrošnika“ v smislu te določbe, razen če ima ta pogodba glede na okvir posla, za katerega je bila sklenjena in ki se presoja v celoti, tako rahlo vez s poklicno ali pridobitno dejavnostjo, da je povsem očitno, da je bila ta pogodba sklenjena zlasti za zasebne namene, kar pa mora preveriti predložitveno sodišče.

Četrto vprašanje

95 Predložitveno sodišče s četrtim vprašanjem v bistvu sprašuje, ali je treba člen 24, točka 1, prvi odstavek, Uredbe št. 1215/2012 razlagati tako, da je tožba za razglasitev ničnosti kreditne pogodbe in notarske listine o ustanovitvi hipoteke za zavarovanje terjatve iz te pogodbe in za izbris hipoteke, ki bremeni to nepremičnino, iz zemljiške knjige tožba „v postopkih, predmet katerih so stvarne pravice na nepremičninah“, v smislu te določbe.

96 Iz besedila člena 24, točka 1, prvi odstavek, Uredbe št. 1215/2012 izhaja, da so v postopkih, katerih predmet so stvarne pravice na nepremičninah, izključno pristojna sodišča države članice, v kateri je nepremičnina, pri čemer se prebivališče strank ne upošteva.

97 Kot je razvidno iz ustaljene sodne prakse Sodišča, je treba pomen izraza „v postopkih, predmet katerih so stvarne pravice na nepremičninah“ razlagati samostojno, da se zagotovi njegova enotna uporaba v vseh državah članicah (glej v tem smislu sodbi z dne 3. aprila 2014, Weber, C-438/12, EU:C:2014:212, točka 40, in z dne 17. decembra 2015, Komu in drugi, C-605/14, EU:C:2015:833, točka 23).

98 Sodišče je tudi razsodilo, da se določbe člena 24, točka 1, prvi odstavek, Uredbe št. 1215/2012 ne smejo razlagati širše, kot zahteva njihov cilj. Zaradi teh določb so namreč stranke prikrajšane za izbiro sodišča, ki bi jo sicer imele, in so v nekaterih primerih lahko tožene pred sodiščem, ki ni sodišče kraja stalnega prebivališča oziroma sedeža nobene od njih (glej v tem smislu sodbo z dne 16. novembra 2016, Schmidt, C-417/15, EU:C:2016:881, točka 28).

99 Sodišče je poleg tega pojasnilo, da izključna pristojnost sodišč države pogodbenice, v kateri je nepremičnina, ne zajema vseh tožb glede stvarnih pravic na nepremičninah, ampak samo tiste, ki spadajo na področje uporabe navedene uredbe ter s katerimi se poskušajo po eni strani določiti obseg, vsebina, lastništvo, posest nepremičnine ali obstoj drugih stvarnih pravic na teh nepremičninah in s katerimi se po drugi strani imetnikom teh pravic poskuša zagotoviti varstvo s temi nepremičninami povezanih pravic (sodba z dne 16. novembra 2016, Schmidt, C-417/15, EU:C:2016:881, točka 30 in navedena sodna praksa).

100 Opozoriti je treba tudi, da je v skladu z ustaljeno sodno prakso Sodišča razlika med stvarno in osebno pravico ta, da prva, ki se nanaša na stvar, učinkuje proti vsem, medtem ko se je na drugo mogoče sklicevati le proti dolžniku (sodba z dne 16. novembra 2016, Schmidt, C-417/15, EU:C:2016:881, točka 31 in navedena sodna praksa).

101 V obravnavanem primeru je treba v zvezi s predlogom za razglasitev ničnosti zadevne pogodbe in notarske listine o ustanovitvi hipoteke ugotoviti, da temelji na osebni pravici, na katero se proti toženi stranki ni mogoče sklicevati. Zato ta predlog ne spada na področje uporabe pravila o izključni pristojnosti iz člena 24, točka 1, Uredbe št. 1215/2012.

102 Nasprotno pa je treba v zvezi s predlogom za izbris hipoteke iz zemljiške knjige ugotoviti, da je hipoteka, če je ustanovljena v skladu s postopkovnimi in materialnopravnimi pravili, določenimi v nacionalni zakonodaji s tega področja, stvarna pravica, ki učinkuje *erga omnes*.

103 Tak predlog, s katerim se želijo zavarovati upravičenja, ki izhajajo iz stvarne pravice, spada v skladu s členom 24, točka 1, prvi odstavek, Uredbe št. 1215/2012 v izključno pristojnost države članice, v kateri je nepremičnina (sodba z dne 16. novembra 2016, Schmidt, C-417/15, EU:C:2016:881, točka 41).

104 V zvezi s tem je treba dodati, da je lahko sodišče države članice, v kateri je nepremičnina, ki je izključno pristojno za izbris hipoteke iz zemljiške knjige, v skladu s členom 8(4) Uredbe št. 1215/2012 izbirno pristojno tudi na podlagi naveznih okoliščin za odločanje o predlogih za razglasitev ničnosti kreditne pogodbe in notarske listine o ustanovitvi te hipoteke, če so ti predlogi vloženi zoper isto toženo stranko in je mogoče odločanje o njih, kot izhaja iz spisa, ki ga ima Sodišče, združiti.

105 Na podlagi navedenega je treba na četrto vprašanje odgovoriti, da je treba člen 24, točka 1, prvi odstavek, Uredbe št. 1215/2012 razlagati tako, da je tožba za izbris hipoteke, ki bremeni nepremičnino, iz zemljiške knjige tožba „v postopkih, predmet katerih so stvarne pravice na nepremičninah“, v smislu te določbe, vendar pa pod ta pojem ne spada tožba za razglasitev ničnosti kreditne pogodbe in notarske listine o ustanovitvi hipoteke za zavarovanje terjatve iz te pogodbe.

Stroški

106 Ker je ta postopek za stranki v postopku v glavni stvari ena od stopenj v postopku pred predložitvenim sodiščem, to odloči o stroških. Stroški za predložitev stališč Sodišču, ki niso stroški omenjenih strank, se ne povrnejo.

Iz teh razlogov je Sodišče (drugi senat) razsodilo:

1. **Člen 56 PDEU je treba razlagati tako, da nasprotuje zakonodaji države članice, kot je ta iz postopka v glavni stvari, na podlagi katere so med drugim kreditna pogodba in pravni akti, sprejeti na podlagi te pogodbe, ki so bili sklenjeni na ozemlju te države članice med dolžnikom in upnikom s sedežem v drugi državi članici, ki mu pristojni organi prve države članice niso dali dovoljenja za opravljanje dejavnosti na njenem ozemlju, nični od datuma sklenitve te pogodbe, čeprav je bila ta sklenjena, preden je navedena zakonodaja začela veljati.**

2. **Člen 4(1) in člen 25 Uredbe (EU) št. 1215/2012 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 12. decembra 2012 o pristojnosti in priznavanju ter izvrševanju sodnih odločb v civilnih in gospodarskih zadevah nasprotujeta zakonodaji države članice, kot je ta iz postopka v glavni stvari, v skladu s katero lahko dolžnik v okviru spora v zvezi s kreditno pogodbo z mednarodnim elementom, ki spada na področje uporabe te uredbe, vloži tožbo proti nepooblaščenemu upniku bodisi pred sodiščem države, na ozemlju katere ima upnik sedež, bodisi pred sodiščem v kraju, v katerem ima dolžnik stalno prebivališče ali sedež, in v skladu s katero je za odločanje o tožbi tega dolžnika pristojno le sodišče države, v kateri ima ta dolžnik stalno prebivališče, in to ne glede na to, ali je ta dolžnik potrošnik ali oseba, ki se ukvarja s poklicno ali pridobitno dejavnostjo.**

3. **Člen 17(1) Uredbe št. 1215/2012 je treba razlagati tako, da dolžnika, ki je sklenil kreditno pogodbo za izvedbo obnovitvenih del na nepremičnini, v kateri stalno prebiva, med drugim zato, da bi v njej ponujal turistične nastanitvene storitve, ni mogoče šteti za „potrošnika“ v smislu te določbe, razen če ima ta pogodba glede na okvir posla, za katerega je bila sklenjena in ki se presoja v celoti, tako rahlo vez s poklicno ali pridobitno dejavnostjo, da je povsem očitno, da je bila ta pogodba sklenjena zlasti za zasebne namene, kar pa mora preveriti predložitveno sodišče.**

4. **Člen 24, točka 1, prvi odstavek, Uredbe št. 1215/2012 je treba razlagati tako, da je tožba za izbris hipoteke, ki bremeni nepremičnino, iz zemljiške knjige tožba „v postopkih, predmet katerih so stvarne pravice na nepremičninah“, v smislu te določbe, vendar pa pod ta pojem ne spada tožba za razglasitev ničnosti kreditne pogodbe in notarske listine o ustanovitvi hipoteke za zavarovanje terjatve iz te pogodbe.**

Podpisi